

in een groot aantal Nederlandse parochies.³ Het moge ons dan ook niet verbazen dat in het Kerkelijk Wetboek van 1917 de bepaling werd opgenomen dat de bisschoppen waar ook ter wereld erop moesten toezien dat elke pastoor ten minste eenmaal in de tien jaar zo'n missie in zijn parochie liet houden. In Nederland maakten nogal wat missiepaters tijdens die missie, die meestal tien dagen duurde, veel werk van de verdieping van de geloofskennis. Daarbij stonden zij in hun preken en conferenties lang stil bij de 'eeuwige waarheden' van levensdoel, zonde, dood, levenslange verdoemenis en eeuwige zaligheid. Vanaf de twintiger jaren van deze eeuw maakten de volksmissies plaats voor zogeheten parochieretraites. Ook die bleken een effectief middel om weggezakte geloofskennis opnieuw in herinnering te roepen of over te dragen. Eind jaren vijftig kwam er een einde aan deze vorm van geloofsoverdracht. Verder kunnen genoemd worden apologetische brochures, vlugschriften en affiches die door leden en zelatrices van organisaties als de zedelijkheidsvereniging Voor Eer en Deugd, de Apologetische Vereniging Petrus Canisius, de St. Willibrord Vereniging, het St. Willibrordus Apostolaat, de Katholieke Actie, de Actie voor God en de Bond zonder Naam vooral in de eerste helft van deze eeuw op grote schaal binnen de katholieke bevolkingsgroep werden verspreid met het oog op een verdieping van de godsdienstkennis.

Het meest invloedrijk in dit opzicht waren echter de katechismusboeken en -boekjes. Die figureerden allereerst tijdens de katechismusles voor de opgroeiende jeugd. Ten tijde van de Republiek in het kerkgebouw of ten huize van zogenoemde 'klopjes' (ongehuwde vrouwen die hun leven in dienst van de kerk hadden gesteld en vaak belast waren met het geven van katechismusonderricht)⁴ en vanaf de negentiende eeuw ook op lagere en zelfs middelbare scholen, voor zover die althans katholiek van signatuur waren. In de loop van de jaren twintig van deze eeuw maakte het godsdienstonderricht voor kinderen

3. J. Roes, 'Van grote klok tot milieu-missie. Volksmissies en katholieke beweging in Nederland in de 19de en 20ste eeuw', in: *Trajecta* 2(1993) 273-294; T. Duffhues, *Generaties en patronen. De katholieke beweging te Arnhem in de 19e en 20e eeuw*, Baarn, 1991, 108-115; J.H.M. Evers en P.G.J. Post, *Historisch Repertorium met betrekking tot Wittem als bedevaartsoord*, Heerlen, 1986, 110-121.

4. E. Schulte van Kessel, 'Scandaleuze dienstmaagden in de zielzorg', in: Idem, *Geest en Vlies in godsdienst en wetenschap. Vijf opstellen over gezagsconflicten in de 17de eeuw*, 's-Gravenhage, 1980, 90-115; M. Monteiro, 'Den Middelen Staet. Waarom vrouwen in de vroegmoderne tijd kozen voor een semi-religieuze bestaan', in: M. Monteiro e.a., *De Dynamiek van religie en cultuur. Geschiedenis van het Nederlands katholicisme*, Kampen, 1993, vooral 152 e.v. Meer algemeen: J. Delumeau (red.), *La religion de ma mère. Le rôle des femmes dans la transmission de la foi*, Paris, 1992.